

Дмитро Закатнов, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут професійної освіти НАПН України, м. Київ, Україна

КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення професійної орієнтації в Україні. Розглянуто зміну парадигми щодо підготовки особи до вибору майбутньої професії. Проаналізовано досвід здійснення релевантної роботи в європейських країнах.

Ключові слова: професійна орієнтація, кар'єрне консультування, європейські країни.

Abstract. The article analyzes the regulatory and legal provision of professional guidance in Ukraine. The paradigm shift regarding the preparation of a person for choosing a future profession is considered. The experience of relevant work in European countries is analyzed.

Keywords: professional orientation, career counseling, European experience.

Проблема підготовки особи до вибору та реалізації освітньо-професійної траєкторії є важливою як для кожної окремої людини, так і суспільства в цілому. У незалежній Україні психолого-педагогічна підтримка зазначеного процесу здійснюється в межах професійної орієнтації. У незалежній Україні першу концепцію державної системи професійної орієнтації населення було затверджено у 1994 році. Професійна орієнтація визначалася нею як комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці. Вона повинна була забезпечувати досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності [4]. Принагідно зазначимо, що наприкінці минулого сторіччя зазнали значної модифікації підходи щодо розв'язання комплексу проблем, зумовлених необхідністю консультаційного супроводу процесів, пов'язаних з вибором особою

майбутньої професії, набуттям відповідної професійної освіти, її підготовкою до можливих змін напрямів та сфер професійної діяльності тощо. Крім того, соціально культурні тенденції, притаманні європейським країнам провідну роль у зазначених процесах відводили не потребам суспільства, а потребам особи. На зміну дефініціям «професійна орієнтація», «професійне самовизначення», «керівництво вибором професії» тощо, прийшли словоформи «кар'єра», «кар'єрне консультування», «конструювання кар'єри» і т. ін. Трансформувалося її розуміння кар'єри. Спершу воно інтерпретувалося як односпрямоване просування у професійній ієрархії в границях організації або поля професійної діяльності. Тобто, вибір професії визначав й майбутню життєво-кар'єрну траєкторія, яка реалізовувалася в границях певного наперед визначеного сценарію [5, с. 11]. Сьогодні кар'єра визначається як процес, який охоплює все життя особи й рамках якого вона регулює своє навчання та професійну діяльність з метою створення якісного життя [6]. В рамках такого процесу людина може неодноразово змінювати напрям професійної діяльності, перманентно підвищувати кваліфікацію або набувати нову професію, комбінувати напрями професійної діяльності або, навіть, працювати одночасно у декількох неспоріднених професійних сферах, чому сприяє розповсюдження інформаційно-комунікативних технологій та нових форм зайнятості (дистанційна робота, фріланс, проєктна діяльність тощо). Принагідно зазначимо, що сьогодні кар'єра розглядається не стільки у контексті соціального визнання та престижу, скільки у площині поняття особистого успіху [5; 6; 7]. За такого підходу успішність людини не ототожнюється з професійним успіхом, а головний акцент робиться на суб'єктивному відчутті щастя, тобто дефініція «кар'єра» може бути застосованою до безробітного, домогосподарки та інших осіб, які не здійснюють професійної діяльності. Сучасна парадигма підготовка людини до вибору професії в Україні в основному відображає відповідні європейські тенденції. У 2009 році було затверджено нову Концепцію державної системи професійної орієнтації населення, згідно з якою підготовка людини до вибору професії здійснюється у рамках професійної орієнтації, яка визначається як є науково обґрунтована

система взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності [2]. Проте, основним інструментом підготовки людини до вибору професії в Україні залишається професійна орієнтація, а її завдання не в повному обсязі відповідають завданням кар'єрного консультування. Так, сьогодні кар'єру не обирають, а конструюють та, відповідно, соціальна захищеність знаходиться не у площині факту працевлаштування, а у наявності у людини здатності до працевлаштування [6]

Соціально-економічна значущість психолого-педагогічного супроводу кар'єрного розвитку особистості обумовила необхідність створення відповідних систем в країнах Європи. Вони не є уніфікованими й їх стан відображає основні етапи розвитку професійної орієнтації та кар'єрного консультування, які історично склалися у кожній країні.

Система забезпечення кар'єрного розвитку особистості у Великій Британії є складником національної системи регулювання ринку праці й допомоги у працевлаштуванні [11]. Вона функціонує як на базі закладів освіти, так й державних та приватних агентств. Загальне керівництво зазначеною системою здійснюють Міністерство освіти і науки та Міністерство з питань зайнятості. У країні функціонує Інститут розвитку кар'єри (Career Development Institute, <https://www.thecdi.net/Home>), який здійснює науково-методичну та інформаційну підтримку кар'єрного розвитку. Особлива увага приділяється використанню цифрових технологій, які дозволяють реалізувати доступний та зручний інструментарій, який дозволяє людині самостійно конструювати освітньо-кар'єрну траєкторію. Одним з прикладів таких цифрових сервісів є National Careers Service. Національна служба кар'єри надає високоякісні, безкоштовні та неупереджені поради, інформацію та рекомендації щодо кар'єри, її послуги доступні кожній людині віком від 13 років, незалежно від того, на якому етапі кар'єрного шляху вона перебуває.

У Франції на національному рівні держава несе відповідальність за орієнтування молоді на етапі підготовки до вибору кар'єри. Для інших вікових категорій координації діяльності щодо кар'єрного розвитку покладено також на регіони. Інформаційно-консультаційні послуги, які надаються як державою, так і регіонами, забезпечують гарантований загальний доступ до безкоштовної, повної та об'єктивної інформації про роботу, навчання, кваліфікацію, можливості кар'єрного зростання та рівень оплати праці.

Для ФРН притаманний високий ступінь централізації надання профорієнтаційних послуг. Центральним органом управління профорієнтацією та працевлаштування населення є Федеральний інститут зайнятості, підпорядкований Міністерству праці та соціальних питань. Його профорієнтаційна діяльність поширюється на систему загальної середньої освіти та частково – на заклади вищої освіти [9]. Освітні заклади ФРН співпрацюють із роботодавцями, що дає можливість учням шкіл проходити «профорієнтаційну практику» безпосередньо на обраному місці роботи, а головною метою профорієнтаційної роботи вважається формування у школярів компетентності у виборі майбутньої професії [1].

В Італії у 2013 р. було розроблено Національні рекомендації щодо орієнтації протягом усього життя, узгоджені між Міністерством освіти, Міністерством праці та регіональними органами управління. Вони встановили право на орієнтацію впродовж усього життя для всіх громадян і визначають п'ять основних функцій, які мають забезпечувати національна та регіональні системи професійної орієнтації [10].

У 2014 році було оприлюднено Національні стандарти орієнтації протягом усього життя, який описує послуги, вимоги до якості та ресурси для надання профорієнтаційних послуг для кожної з інституцій (середня освіта, вища освіта, служби зайнятості тощо). Оновлена система професійної орієнтації передбачає співпрацю між національним і регіональним рівнями, при цьому Національні рекомендації щодо професійної орієнтації протягом усього життя надають значну автономію різноманітним інституціям щодо змісту та форм кар'єрного

консультування. З метою надання молодим людям інформації, необхідної для свідомого вибору закладу та типу навчання, що найбільше відповідає їхньому потенціалу, амбіціям та очікуванням, створено портал «Orientarsi» (<http://www.istruzioneistruzione.it/>) [там саме] .

Таким чином, вивчення практики європейських країн стосовно підготовки молоді до конструювання та реалізації професійної кар'єри дозволяє критично переглянути підходи до здійснення професійної орієнтації в Україні, які закріплено у нормативних документах. Вони не у повній мірі відповідають загальноєвропейським тенденціям, а деякі з них є безнадійно застарілими (Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, було затверджено ще 1995 р. [3]). Змістовне наповнення термінів «кар'єрне консультування», «розвиток кар'єри», «конструювання кар'єри» тощо знаходиться на етапі понятійного становлення і не є закріпленими у нормативно-правовій базі.

Список використаних джерел

1. Могильна Ю. Європейський досвід професійної орієнтації учнівської молоді. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4, С. 88–95.
2. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : Постанова КМУ від 17 вересня 2008 р. № 842. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.23).
3. Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається: наказ Міністерство освіти України, Міністерство праці України, Міністерство у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 р. № 159/30/1526. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95> (дата звернення: 15.05.23)
4. Про Концепцію державної системи професійної орієнтації населення : Постанова КМУ від 27 січня 1994 р. № 48. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КР940048?an=1> (дата звернення: 15.05.23).
5. Система консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія [Алексеева С. В., Величко Н. О., Єршова Л. М., Закатнов Д. О., Кузьмінська Л. Д., Лозовецька В. Т., Орлов В. Ф.]; за ред. Д. О. Закатнова. Житомир: «Полісся», 2019. 212 с..
6. Bezanson L. Connecting Career Development and Lifelong Learning: A Background Paper on the Contribution of Career Development to a Productive Learning and Working Force. *Canadian Career Development Foundation*. 2003. №. 4. P. 1–6.
7. Leong F., Pearce M. Indigenous models of career development and vocational psychology. *Handbook of Career Development: International Perspectives*. New York:

Springer. 2014. P. 67–80.

8. Inventory of lifelong guidance systems and practices – France. Careers Net national records. 2020. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/inventory-lifelong-guidance-systems-and-practices-france>.

9. Inventory of lifelong guidance systems and practices – Germany. Careers Net national records. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/inventory-lifelong-guidance-systems-and-practices-germany> (дата звернення: 10.05.2023)

10. Inventory of lifelong guidance systems and practices – Italy. Careers Net national records. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/inventory-lifelong-guidance-systems-and-practices-italy> (дата звернення: 10.05.2023)

11. Inventory of lifelong guidance systems and practices – UK England. CareersNet national records. 2020. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/inventory-lifelong-guidance-systems-and-practices-uk-england> (дата звернення: 10.05.2023)